

До спеціалізованої вченої ради ДФ 64.055.020
у Харківському національному економічному
університеті імені Семена Кузнеця

ВІДГУК

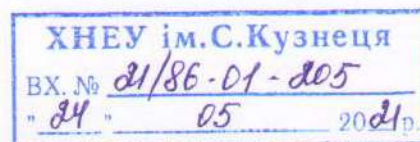
офіційного опонента доктора економічних наук,
професора **Полінкевич Оксани Миколаївни**
на дисертаційну роботу Мамедової Ельзи Рза кизи
**«УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
НА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ»**,
виконану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 – «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 075 – «Маркетинг»

Актуальність обраної теми дослідження

Сучасний ринок туристичних послуг характеризується мінливістю зовнішнього середовища, постійними змінами споживчого попиту, наявністю великої кількості конкуруючих суб'єктів, зростанням невизначеності та ризику в умовах негативного впливу пандемії COVID-19. В таких умовах страхування ризиків, пов'язаних з туризмом, виступає необхідним інструментом розвитку туристичної діяльності та захисту суб'єктів ринку від негативного впливу зовнішніх факторів. Створення ефективної системи управління конкурентоспроможністю страхових компаній є передумовою досягнення ними стійких конкурентних позицій на ринку туристичних послуг.

У практичній діяльності страхові компанії в Україні здійснюють вибір стратегічних альтернатив щодо моделі конкурентної поведінки переважно інтуїтивно без фундаментального теоретико-методичного підґрунтя. Тому ефективна діяльність та подальший розвиток страховиків на ринку туристичних послуг неможливі без формування науково обґрунтованих заходів з розробки та реалізації механізму управління конкурентоспроможністю, спрямованого на підвищення стійкості, збереження існуючих та досягнення нових конкурентних переваг, забезпечення стабільних конкурентних позицій страхових компаній за рахунок постійного балансування їх потенціалу з вимогами середовища. Цим визначається актуальність, теоретична важливість та практична значущість теми дисертаційної роботи Мамедової Ельзи Рза кизи.

Подана до захисту наукова робота присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо подальшого розвитку теоретичних положень, обґрунтування методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг.

Зв'язок теми дослідження з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Актуальність роботи підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темою «Розвиток співробітництва на ринках фінансових послуг в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0117U007634), у межах якої здобувачем визначено основні фактори конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг, та за темою «Розвиток економічної конкуренції на ринках фінансових послуг» (номер державної реєстрації 0118U006824), в якій здобувачем побудовано матрицю визначення конкурентних позицій страхових компаній на ринку туристичних послуг, а також з науковими дослідженнями Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II на тему «Регулювання розвитку ринку небанківських фінансових послуг України» (номер державної реєстрації 0115U001561), в рамках якої розроблено методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності туристичного страхування.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, базується на використанні наукової методології та застосуванні сучасних методів проведення досліджень. Дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується достатнім рівнем наукових узагальнень. Наукові положення, розроблені методичні та аналітичні підходи, а також запропоновані рекомендації є обґрунтованими. Це підтверджується узагальненням та опрацюванням результатів значної кількості наукових робіт вітчизняних і зарубіжних учених, пов'язаних з проблематикою управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг, а також використанням таких методів дослідження як: морфологічний аналіз, метод направлених графів, аналіз, синтез, аналогія, логічне узагальнення, аналіз ієрархій, правило «трьох сигм», кореляційний аналіз, багатовимірний факторний аналіз, множинна регресія, конвергентно-дивергентний аналіз, кластерний аналіз, дискримінантний аналіз та матричний метод. Необхідні розрахунки та економіко-математичне моделювання проведено з використанням прикладних програм Microsoft Office, Statistica, Statgraphics Centurion.

Використання вищенаведених методів дало змогу сформулювати теоретичне та методичне підґрунтя для удосконалення управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг.

Обґрунтованість наукових результатів обумовлюється аналізом законодавчої та нормативно-правової бази, що регламентують діяльність у галузі туризму та страхування, а також опрацюванням статичних даних Національного

банку України, Державної служби статистики України, Державної прикордонної служби України, інформації, розміщеної на веб-сайтах аналітичних агентств, українських та іноземних страхових компаній.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується публікацією основних результатів дослідження у вітчизняних фахових та зарубіжних наукових виданнях, а також їх апробацією на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Мета дисертації відповідає обраній темі роботи. Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно. Зміст сформульованих наукових завдань структурно-логічно узгоджений, їх кількість можна вважати достатньою для розкриття обраної теми дисертації і досягнення поставленої мети. Висновки дисертації є логічно обґрунтованим підсумком виконаної роботи, у повній мірі відображають основні положення проведеного дослідження та перспективні напрями їх впровадження. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість.

Таким чином, комплексне вирішення поставлених завдань, виважений вибір методів дослідження, опрацювання достатньої теоретичної бази дали змогу Мамедової Ельзі Рза кизи забезпечити наукову обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, що виносяться на захист.

Наукова новизна положень, висновків та результатів, одержаних у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації, опублікованими здобувачем науковими працями дає підстави стверджувати, що Мамедовою Ельзою Рза кизи вирішено важливе наукове завдання щодо розвитку теоретичних положень, обґрунтування методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг. Результати, що містять наукову новизну та відображають особистий внесок дисертанта, полягають у такому.

Заслуговує на увагу удосконалений теоретико-методичний підхід до вибору пріоритетної конкурентної стратегії страхової компанії на ринку туристичних послуг на основі застосування двомірної матриці з координатами «стадія життєвого циклу страхової компанії на ринку туристичних послуг» та «рівень конкурентоспроможності» (с. 153, с. 171). Перевагами цього підходу є простота інтерпретації результатів відбору та можливість визначати найбільш доцільну для поточного етапу розвитку страховика конкуренту стратегію, що враховує переваги над конкурентами та відмінності в управлінні конкурентоспроможністю за різними групами страхових компаній.

У дисертації удосконалено методичні положення до виявлення проблем в управлінні конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг (с. 94-110), що є надзвичайно важливим з точки зору забезпечення переваг

над конкурентами. Запропоновані положення враховують розподіл страхових компаній на рівні (критичний, низький, середній, достатній, високий) за основними компонентами конкурентоспроможності, що дає змогу ідентифікувати потенційні недоліки в окремих складових процесу управління, визначити заходи з їх нейтралізації та покращити власні конкурентні позиції на ринку туристичних послуг.

Слід зазначити, що запропоновані автором ключові компоненти конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг (послуга, ціна, місце та спосіб реалізації, просування, персонал, психологічне сприйняття) та система найбільш репрезентативних кількісних і якісних показників для їх оцінки (с. 53-55, с. 69-74, с. 94-104) представляють комплексне розуміння того, що саме входить до сфери управління конкурентоспроможністю та які фактори на неї впливають. Це твердження є одним із положень автора, які у сукупності направлені на удосконалення управління конкурентоспроможністю страховиків на ринку туристичних послуг у поточному та стратегічному контексті.

Як результат побудови моделі багатофакторної лінійної регресії шляхом визначення залежності зміни конкурентних позицій від значень найбільш репрезентативних показників за ключовими складовими конкурентоспроможності дістав подальшого розвитку методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг (с. 111-116). З використанням запропонованого підходу визначено конкурентоспроможність 50 страхових компаній, частка яких у валових страхових преміях ринку туристичного страхування перевищувала 98%, та на основі правила трьох сигм розроблено шкалу для розподілу показників на рівні, що створює суттєву практичну базу для розробки конкурентної стратегії та заходів з підвищення конкурентоспроможності.

На основі проведеного конвергентно-дивергентного аналізу автором розвинуто методичне забезпечення визначення ймовірності зміни рівнів конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг у короткостроковій та середньостроковій перспективі (с. 117-130). Запропоноване забезпечення є математично обґрунтованим за допомогою показників математичної статистики та застосування методу ланцюгів Маркова, що підтверджує наукову обґрунтованість теоретичної гіпотези та її практичну цінність при управлінні конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг.

Представлені наукові результати є актуальними, мають високий ступінь наукової обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості літературних джерел, опрацюванням статистичної інформації за допомогою низки економіко-математичних методів, достатньою апробацією та відповідають меті і завданням роботи.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Наукове значення результатів дисертації Мамедової Ельзи Рза кизи полягає в узагальненні теоретичних положень і отриманні висновків, які збагачують наукові дослідження у сфері маркетингу щодо управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг, визначають послідовність формування та структуру маркетингового механізму, розвивають інструментарій оцінювання конкурентоспроможності, вибору конкурентної стратегії та розробки заходів з підвищення конкурентоспроможності.

Науково-теоретичну цінність представляють уточнені визначення понять «управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг» (с. 30) та «туристичне страхування» (с. 40-41), дослідження взаємозв'язку конкурентоспроможності з іншими поняттями теорії конкуренції, такими як: «конкурентоспроможність послуги (продукту)», «привабливість послуги (продукту)», «конкурентна перевага», «конкурентна позиція», «конкурентний потенціал», «конкурентна стратегія» (с. 30-34), розвиток визначення сутності та складу маркетингового механізму управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг (с. 41-56), уточнення складу ключових компонент конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг (с. 53-55) та розробка системи кількісних і якісних показників для їх оцінки (с. 69-74).

Практична цінність результатів дослідження полягає в удосконаленні інструментарію, методичних підходів та методичного забезпечення, що в сукупності дозволяє підвищити ефективність управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг, крім того дає змогу оцінити конкурентоспроможність як в сукупності страхових компаній в Україні, так і на рівні окремого страховика. Тобто розробки дисертанта є цікавими з практичної точки зору як для менеджменту окремих страховиків, так і для рейтингових чи аналітичних агентств, туристичних компаній та ін.

Практична цінність розробок Мамедової Ельзи Рза кизи підтверджується їх запровадженням в діяльність страхової компанії та туристичного агентства:

ПРАТ «Промислово-страхова компанія» (довідка № 103 від 05.10.2020 р.);

ТОВ «Найс Тревел» (довідка № 114-1 від 25.11.2020 р.).

Окремі розробки і пропозиції дисертанта використовуються у навчальному процесі кафедри банківської справи і фінансових послуг Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Фінансовий маркетинг» за темою «Страховий маркетинг» для студентів першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (довідка № 20/86-38-196/1 від 28.12.2020 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами дисертації опубліковано 12 наукових праць, а саме: одна стаття в періодичному науковому виданні держави, що входить до Організації економічного співробітництва та розвитку й Європейського Союзу (Чеська Республіка), п'ять статей в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus та Academic Resource Index), шість тез доповідей та матеріалів конференцій.

У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок здобувача відображений повною мірою.

Ознайомлення з публікаціями дає змогу констатувати, що всі результати дослідження, що виносяться на захист і відображені у пунктах наукової новизни, а також висновках до дисертації, достатньо повно викладені в опублікованих працях Мамедової Е. Р. і отримані особисто здобувачем, є її власним здобутком. На етапі оприлюднення наукових результатів було дотримано вимоги пунктів 9, 11 і 12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, що повною мірою підтверджує достатність підготовлених здобувачем публікацій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертація виконана з дотриманням наукового стилю та вимог до структури та логіки викладення матеріалу.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. Ідеї та елементи наукових праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів і джерела інформації.

Оформлення дисертації відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Незважаючи на високий рівень дослідження та ґрунтовну науково-практичну цінність теоретичних положень та методичних підходів, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними.

1. Автором розвинуто комплекс найбільш репрезентативних кількісних і якісних показників за ключовими компонентами конкурентоспроможності (с. 94-104). Результат був би більш науково обґрунтованим, якщо б у роботі було

визначено та охарактеризовано приховані взаємозв'язки між показниками, що увійшли до різних компонент конкурентоспроможності.

2. У дисертації як апробацію методичного підходу до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних послуг здійснено відповідну оцінку 50 страховиків за 2016-2019 роки. Втім, у роботі не проведено порівняльного аналізу недоліків в управлінні конкурентоспроможністю за результатами оцінювання, що дало б змогу виявити проблемні складові, характерні для більшості аналізованих страхових компаній.

3. Узагальнений та доповнений автором склад маркетингового механізму управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг (с. 55, рис. 1.7), що наведено у першому розділі та є одним із концептуальних положень дисертації, є структурованою системою взаємопов'язаних елементів (методів, інструментів та важелів). Проте для більш повного обґрунтування доцільно б було більш детально охарактеризувати запропоновані на рис. 1.7 маркетингові важелі й інструменти та визначити, чому вони представляють цінність для подальшого дослідження.

4. У підрозділі 2.3 представлено методичне забезпечення визначення ймовірності зміни рівнів конкурентоспроможності страхових компаній на ринку туристичних, яке має значну практичну цінність. Разом з тим, доцільно б було обґрунтувати вибір методів, що використовуються дисертантом для дослідження тенденцій змін у конкурентоспроможності страховиків, зокрема: σ -конвергенція, β -конвергенції та метод ланцюгів Маркова.

5. Удосконалений дисертантом теоретико-методичний підхід до вибору пріоритетної конкурентної стратегії страхової компанії на ринку туристичних послуг (с. 153, с. 171) доречно було б доповнити врахування не лише поточного рівня конкурентоспроможності та стадії життєвого циклу страхових компаній на ринку туристичних послуг, але й оцінкою можливого ефекту від реалізації обраної конкурентної стратегії.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Проведений аналіз дисертації Мамедової Ельзи Рза кизи на тему «Управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг» дає можливість підтвердити, що вона є завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на належних теоретичному та методичному рівнях. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо вдосконалення теоретичних положень, розробки методичного забезпечення і практичних рекомендацій до управління конкурентоспроможністю страхових компаній на ринку туристичних послуг.

Структура та обсяг дисертації відповідають встановленим нормам. Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повною

мірою вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, містять елементи наукової новизни.

Дисертаційна робота Мамедової Ельзи Рза кизи за змістом, структурою та оформленням відповідає галузі знань 07 – «Управління та адміністрування», спеціальності 075 – «Маркетинг», вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 11 і 12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а її автор – Мамедова Ельза Рза кизи – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 075 – «Маркетинг».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи

Луцького національного технічного університету

Оксана ПОЛІНКЕВИЧ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Учений секретар
ЛУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
доц. А.Земко

